

9040

9040

Dialekt- och folkminnesarkivet

Uppsala

DALARNA

Våmhus

19/12 1935

Rombo, Filip, 1935

Svar på ULMA:s frågelista M 82 Matordning och
bordsseder

44 bl.4:o

L.L.

Exc.S.Bj.

9040

1
Landsmålsarkivets prägelista M: 82.

Dalarne.

Matordning och bordsseder.

Värnhus.

Gällande förhållanden i Frumb. m. fl. byar, Vämk. F. Rombo.

Upptecknat av Filip Rombo, adr. Högforsbruk. Ink. 19/12 35.

1. Matordning.

1. Beteckning för "måltid": möl, mål.

Kaug var itta iett duktigt möl, mog var det här ett duktigt (riktig och god mat) mål. J fikk baid-ët-möls

isn gaundjin, den här gången fikk jag vara utan mat mycket länge.

Jät nu, så du verkä baid-ët-möls, ät (duktigt) nu så du orkar vänta tills du får nästa mål.

Sun dug-int baid mölmillo dannda, han kan inte vara utan mat mellan målen den där.

Sun jät mölmillo dannda, han äter (även) mellan

ULMA 9040. F. Rombo. 1935

DAL. VÄRNHUS

Ftjl. M 82

2. måltiderna den där, Kumb. o. Flöen.

2. Beteckningar för olika måltider vilka avse måltidens kvalitet eller kvantitet:

Faungghuasst, fångkost. För i elai-
kan faungghuasst i dag ä? får jag
sådan fångkost i dag? - uttrycket av-
ser i första hand: ⁹⁹svag, dålig, kraftlös
måltid med ringa mättnadsvärde, kal-
lades därför också för lukkpylla, luk-
pylla. Uttrycket faungghuasst användes
också vid tillfälle när maten anses otill-
räcklig. Ä i så litä, så ienn miäsar
ädd-nt nuort mett äv dyö, det är
så litet så en mes hade inte blivit mätt
av det.

Ellen nu fikk i fäll iett rikktit bus-
mal, men nu fikk jag väl ett rik-
tigt busmal - god mat och rikligt med

→ fång-
kost

3 mat, ett gott mål, kumb.

3. Beteckning för "tid för måltid, dags att äta": jätadakkis, dags att äta.

dags ato.

4. Beteckning för "tid mellan två mål": millo mälom, mellan målen. Spur ska-nt lär si jätä millo mälom, man skall inte vänja sig att äta mellan målen.

5. Beteckningar för "litet mellanmål, avsett att stilla den värsta hungeren": littelmiddag, lillmiddag, i fikk mi ienn littelmiddag piri middag i, jag fick en liten middag före middagen jag. I ska ta mi iena tuggu så i werrkä baid a middag, jag skall ta en tugga så jag orkar vänta till middag. Ja, ta a tugg hitä so laindj, ja, tugga

littelmiddag

4 litet (äta något torrt) så länge.

6. Med undantag för vällingen på morgonen och gröten på kvällen förekomma av gammalt inga som helst regelbundna måltider under dagen, detta är på många håll en vanlig företeelse än i dag. När någon av familjemedlemmarna under dagen kom in och sade sig vara hungrig så blev svaret: ta di iena tuggu, ta dig en tugga. Detta gäller icke endast under nödår eller särskilt fattiga familjer, utan i största allmänhet. Kumb. Id.

7. De måltider, som enligt de äldstas minne, voro vanliga på vintern då inget bränskande arbete förestod vore följande: M. 7-8 på morgonen wätu-wélindjin, vattenvälling, före vällingen

5 brukade man även äta potatis om det blivit någon över sedan föregående dag. Potatisen stektes o glyödn, på glöden, med skalen på. Som sovel: ien strämmingsnakka, en strämning, bröd.

Ibland nöjde man sig med detta mat utan någon välling, men för det mesta utgjorde vällingen en sorts "efterrätt." Vällingen och potatisen kunde också kombineras, så att de båda utgjorde en rätt, denna kallades då närpikka, och tillverkades på två olika sätt; det första som man gjorde om man hade överbliven välling sedan föregående dag: man slog litet vatten i vällingen, lät detta koka upp. I stekpannan smälte man litet talg e. d. slog den smälta talgen i vällingen, var-

potouppröd

6 efter man skalade potatis, skar sönder dem (kokta) och lade dem i vällingen, sedan rörde man i kornmjöl tills gräten blev lagom tjock. Sall som användes smär till brödet eller också strömming. Det andra sättet, som tillämpades när man istället för välling hade överbliven potatis sedan föregående dag: man bräddar litä låg smälte litet talg, lade potatisen i flöt-
tet samt slog på vatten tills pannan blev nästan full. Sedan rördes kornmjöl i denna soppa, och pärpikka var färdig. Åts direkt ur pannan med sked. Sall bestod av smär eller strömming. Vid måltiden stod pannan nyjō stakban, på huggkubben. Drycken till maten bestod antingen av dricka eller av

7 blanda, blandan, bestod av en blandning av kärrmjölk och vatten. Detta morgonmål hade ingen särskild beteckning.

Middag: kl. 12-1. Strömming, potatis och dricka samt bröd och smär.

Hadde man slaktat något kreatur hade man förstås i stället för strömming något litet kött, samt dessutom även klubb eller palt, denna brukade man ofta blanda upp och värma tillsammans med pärut kokt potatis.

En mycket vanlig middagsrätt var också pärstampa, potatismas. När denna blandades med vatten, platt och palt eller klubb kallades den även för kassa, eller pärkassa.

Kassa f.

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHUS
Frgl. M 82

8. Kvällsmåltid: kl. 7-9, mycket olika i olika familjer. Då äts förnämligast gröt av kornmjöl, men man kunde också äta en litet pörel gröten, vanligen något av den mat, som blivit över sedan middagen, t. ex. oskalad potatis, stekt i askan, strömming och bröd. Gröten äts till det grötsaul, grötsouel man hade för var gång, mjölk eller stjyr av något slag, lammmjölk eller käärmjölk, sirap och vatten eller sirap och dricka.

Grynätter, ägröten, äts ibland både som morgon- och middagsmål.

Lulln, brörära äts i stället för middagsmål i många familjer, icke på någon bestämd tid, utan när som helst under dagen när man kände sig hungrig var och en. Myök - eller

a-gröt

9 Stjersullu, allt efter som man hade tillgång till mjölk eller tjockmjölk, ibland även vätusullu, vatturöra, bestod av vatten, platt av talg, salt och bröd. Fisk förekom i mån av tillgång. Sommartid åt man i stort sett samma mat som på vintern med undantag för mjölk, som ju då, när man hade korna i påbodarna, fick ersättas med vatten, sirap och dricka. Man hade ju visserligen litet elietstjyr, långmjölk, men denna förslog ju inte långt. Den förut beskrivna mattdien, mattdagen var en på sommaren synnerligen vanlig maträtt. Vid skättern åt man margarsnälet mycket tidigt, vanligen i tre tiden,

10 man skulle då ut och slå vedan daggen
ännu fanns kvar i gräset. Måltiden be-
stod vanligen av välling, eller annan, se-
dan föregående dag kvarbliven och upp-
värmd mat. Befann man sig vid
slätterarbetet på något längre avstånd
från hemmet, så gick man inte hem
och åt frukost, utan husmor kom
efter med maten i 8-tiden. Hjälva med-
förde slätterkarlarna ingen mat, endast
dricka. Husmor kom med potatismas
eller maldeg och strömming och smör.
Sedan fortsatte man med slätterarbe-
tet så länge det fanns någon dagg
i gräset, till kl. 10 - 11, beroende på
hur varmt det var. Därefter gick
man hem och åt middag, sedan
lade man sig att sova middag ett

ULMA 9040. F. Rombo. 1935

DAL. VÅMHUS

Frgl. M 82

// par timmar, under den tiden voro kvinnorna sysselsatta med att ruffsa, slå ut de avslagna strängarna till torkving.

Vid kröslög, lövträckt och annat, långt bort beläget slätterarbete blev ju mat sedda mera primitiv och oregelbunden, men fisk ingick då i så gott som alla mål, åtminstone där det fanns tillfälle till fiske.

9. Beteckning för "vardagsmat": wenn-dasjätä, vardagsmat. Þ sir-äut ä i wenn-dasjätä wenn dag itta, det ser ut att det är vardagsmat varje dag det här, = när man inte fick wenn-dasjätä, söndagsmat fast det var söndag. Söndagsmaten skilde sig från vardagsmaten först och främst

12 därigenom att diemum skulld iemunt a
suödt wattrnä unnu sündägä, man
skulle jämt ha köttoppa på sönda-
garna. Detta kokades på ett kött-
eller fläskben med mer eller mindre
kött på, beroende på hur man ha-
de råd var och en. I spadet koka-
des potatis, kålrötter och morötter
och gräarter. På söndagkväll åt man
sedan suödt, sod, som tillagades söd m.
av den sedan middagen överblivna
köttoppa med ärtor i. Man slog
på litet vatten på det överblivna spa-
det, skar små tärningar av kålröt-
ter och lade i, varefter man lät kålröt-
ter bitarna koka en stund, men de
voro dock långt ifrån pärdigthok-
ta när man sedan rörde i samman.

B malet kornmjöl i soppan, man rörde
i så mycket mjöl att soppan blev
som en tjock välling. Ödd ann, så
hund ann .lät-ö litä mjök, do ward
ä då mjö quatt, hade man, så
kunde man slå på litet mjölk, så
blev det då särdeles gott.

För den främmande, som eventuellt be-
sökte en gård, fanns ingen särskild
mat, men man satte fram det bästa
man hade. Vid denna måltid fick
endast husfadern sitta till bords med
den främmande, barnen och de övri-
familjemedlemmarna fick äta sedan
av den fina mat som blivit över se-
dan far och den främmande ätit. Det
ansågs som mycket dåligt bordskick
av barnen att under denna måltid

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHUS
Frgl. M 82

14 begära något med av det goda.

10. Säul, sovlet; best. f. säuläät, sovlet.

Med säul avses allt det som ätes sam
sovel till bröd och potatis: smör, ost,
messmör, kött, fläsk, fett eller platt.

Mjölk eller liknande grötväta kallades
för grötsäuläät, grötsovet. Du ska-nt
färrä so lyött minn säuli, du ska jäta
menuskliga, du får inte äta så mycket
av sovet, du skall äta mindre av det.

J will-nt-ä inggan gröt der int
i amn int rikkti grötsaul, jag vill
inte ha någon gröt när vi inte har
något riktigt grötsovel = när man är
utan mjölk.

Büdsäuläät, fäbodsovet, allt det sovel
utan mjölken, som fås från fäboddar-
na. Büdsäuläät i mitji quädära äld

ed ann för i eno byggnad, fäbosovlet
är mycket godare än det man får
hemma på bygden.

Till sovel räknades också skarpfistjir, skarpfisk
lutfisk, som man vid handelsfärder bytte
till sig i Trondhjem eller Jämtvot.

Den eller de lyttor, i vilka man fick sovel-
let från fäbodarna kallades säulbytta, so-
velbytta, vad det nu än var för sovel sovel-
i den. J a färd i ena säulbyttu i dag i, bytta
jag har fått en bytta med sovel i dag (m. känn.)
jag. Men när lyttorna sedan de blivit
tomma skickades tillbaka till fäbodar-
na, då hette de inte säulbytta längre,
utan då kallades de vid sitt respek-
tive namn, t. t. smärbytta, mysswäs-
bytta, uostbytta, smärbytta, messwäs-
bytta, ostbytta.

Ä will-ut nå-gån der ä werd mill-
 skarv~~ett~~ smöret vill inte räcka tills
 vi får smör nästa gång, mellantiderna
 kallas därför mellanskarvet, i amn
hem i skarvin, vi har kommit i
 skarvet = smöret (soulet) har tagit
 slut.

medel-
 skarv n

Adjektivet säulen, sowlig, eller säulut,
 sowligt kan användas om en hel del
 olika maträtter, t. ex. om den i det fö-
 regående omnämnda närwuosstn, potatis-
 osten, när denna var uppblandad med myc-
 ket talg och vatten sade man: ä wa ienn
säulen närwuosst itta, det var en sowlig
 potatisost det här. Uttrycket användes även
 om vanlig ost, särskilt när denna bör-
 jade bli gammal. Buller, helst om det
 var potatis i den, något tung och "fuktig"

I sowlig
 Om mat,
 som ansigs
 sowlig, se...

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
 DAL. VÄMHUS
 Frgl. M 82

17 sades också vara söulun, sowlig.

All mat, även sowl, kallades guss.lan,
gudslän. I amn-int ett guss.lan i äu-
si, vi har inte ett gudslän i huset =
i gården, familjen.

11. Strä- unndä, strö under = äta duktigt
före en rätt för att denna sedan skall
förslå bättre. Ä i besst strä- unndä
litä så grötn rekk- lit, det är bäst
att strö under litet så att gröten räck-
ker till. Ä i besst späda- i litä
fuorst, det är bäst att späda i litet
först, = annars räckher inte vater till.

12. Ordet mäsekk, matsäck har i Väm-
hus målet samma betydelse som i riks-
språket. I ska legg- i mäsekk, jag skall
lägga i matsäcken, eller lät- i mäsettsin.
lägga i matsäcken. Den matsäck som

luta i
(hätjö)

18 lägges i och som beräknas räcka för en
veckas behov kallas i Vämhus byarna ienn
wikumäsekk, en veckomatsäck. Ann ät
upp ienn wikumäsekk upp tu läga,
å i kanngryta minn gröt wa fält
osont, han ät upp en veckomatsäck
på två dagar, och en kanngryta med
gröt = (grytan full) var väl ingenting =
historia om en starätare. Jfr. Bonäs i
detta sammanhang: ienn wikumäsekk,
matsäck för en vecka.

~~Det~~ nissa betecknar " ~~en~~ på visst sätt nissa f.
ihop viken tunnbröds kaka, lämplig, på
grund av sin form, att lägga i mat-
säcken. Du ska fält ta ett par niss-
tur minn di å, du ska väl ta ett
par brödkakor med dig också.
Här nämnes några av de olika tillfällen

→ matsäck
Om bitfötter,
då ----,
se ----

19 Då folket i byarna måste leva på mat-
säck, vid en del tillfällen förenad med
fisk. Der diemur skulld bötä ferdas,
när de skulle ut och göra handelsfär-
der; löva, vid löutächt; alla tjiälv
älld mörar, vid köl- och myrslog,
samt när man ibland var ute på
fiske efter längre bort belägna sjöar,
äar eller bäckar, då var man van-
ligen borta i två eller tre nätter. När
man var ute i skogen och timrade
upp hus, (vilka sedan kördes hem och
sattes upp) fick man också leva på
vratsäck, samt naturligtvis också vid
hemkörning av pader och löv på vin-
tern från de långt bort belägna slät-
termarkerna. Der diemur gätä, när man
vallade hästar eller kor var man också

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHIUS
Frgl. M 82

20 tvungen att leva på matsäck, men icke mer än ett mål pr. dag, då man ju gick hem till sin bostad varje kväll.

Beteckning för att "utrusta med matsäck:" nissta, utrusta med matsäck.

J ska nisst- i väg pårä etē skuokks,
jag skall utrusta karlarna med matsäck för deras avresa till skogen (på timmerarbete). J välär- ut mi nisst-

upp mi ä färä- dait, ä i so litä kvar, jag bryr mig inte om att rusta mig och fara dit, det är så litet kvar, av arbetet.

nissta
upp

13. Någon särskild beteckning för den mat som ansågs lämplig till matsäck finns icke, med undantag för brödet som kallades nissta, man beräknade

21 en sådan kaka pr. dag man skulle
vara borta, Yumb.

Här följer en redogörelse för den mat
som var den vanligaste i matsäcken:

Vid alla tillfällen först och främst
smör och bröd. Småret (och messmåret)
förvarades i esstji, i äsket, där kunde
man också ha en portion små-
muss, småost eller en lit skum-
eller gjärrmjölkost. = Detta för en
mindre ~~med~~ matsäck endast för någ-
ra dagar, t. ex. vid fiske, då man
bar matsäcken; i böim, i bögen på
ryggen. Men om man skulle ut på
en längre resa med häst, då hade
man dessutom med sig potatis, an-
tingen kokt och mosad sådan i en
bytta, eller också rå sådan. Strämning

kvarbin å klubban, korv och blodpalt umm
 å wa frågan umm ienn bärgligan gard,
 om det var fråga om en förmågen gård.
 Vid längre affärsresor medförde man ~~även~~
~~färdbullar~~, färdbullen. Denna bestod av färdbulle
 potatis, råg- och kornmjöl. (I Väinhus
 användes icke den i Bonds så vanliga
spannbullen, som tillverkades av björk-
 trä.) Det skulle alltid vara litet po-
 tatis i bullen, dels för att dryga ut
 mjölet, dels för att bullen då höll sig
 mjuk längre. Kumb. Holen.
 I fråga om längre resor medförde man
 som ovan nämnts även potatis. Till
 potatisen, som kokades i en lämad gry-
 ta, åt man strömming eller fläsk eller
 kött. Dessutom ^{På längre resor} hade man alltid med
 sig iäna tagnetton, en talgnättja, för

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
 DAL. VÄINHUS
 Frgl. M 82

talg-
 nättja f.

23 att på nödigt fett till potatisen. Litet
kornmjöl hade man också med sig
i en tyggräse, ty naturligtvis skulle
man ha gröt på kvällen, eventuellt
även välling på morgonen, fe röga
knöckringg skuld ann fätk a, för nå-
gon kokt mat skulle man väl ha.
Svarrvadkappin, stjiedi å stjedspanng
skuld ann minn si, svarrvadkapp-
pen, skeden och stekpannan skulle
man (också) ha med sig.

Vid kortare färder med häst, då maten
som vanligt medfördes i färdsparninn
i färdsparnen, medförde man en
mindre träflaska med brännvin i som
kallades (stoflaska, stopflaskan), vid
längre resor: kannflaska, flaska, rym-
mande en kannu.

flaska
fr

24 Vid skörd eller slätter i närheten av
hemmet medförde får när han gick
på morgonen en svarvadkapp
minn maltdeg, en svarvadkapp
med maltdeg. Maltdegen tillverkades
på kvällen före innan den skulle
ätas. Man rörde upp kringmaltet med
hett vatten direkt i den skål man
skulle äta den ur. Följande morgon,
när degen svalnat, stekte man någ-
ra strämningar, lade ett lagom
stort brödstycke över degen eller grö-
ten samt lade sedan strämningar-
na i en rad på brödbiten, varpå
man sedan lade en lika stor bröd-
bit ovanpå strämningarna. Sedan
ställdes skålen på en rödullträsa,
en handduk av rödrutigt tyg knöt

maltdeg
Om med-
förande av
m. som
matsäck,
se. ---

koasa
f., bet. 2

20 ihop denna i alla fyra hörn, och på
så sätt bar man middagen med
sig ut på åkern. Brödet bar man i
kuntan. Sedan åt man mattdagen
direkt ur skålen, man använde icke
sked härvidlag, utan man tog
en näve gröt med handen, lade
den på ett stycke bröd, i högra
handen hade man en liten bit
bröd med en klick gröt på, i den
venstra en strämning som man
ät rett-äv, rätt av med huvud, ^{ben} frätt-av,
och allt. Jag minns när vi var ^{bet. 1}
små, berättar min sagesman, och ^{"tvärs av"}
hur vi slogos om vem av oss som
skulle på ann bröbittr så låg mil-
lo mattdien å strämningim, ann
wa so quöd dannda, ann wa syöt

JLMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHHUS
Frgl. M 82

26 o ienä saidu, o saltätu o ödrun,
den brödbiten, som låg emellan malt-
degen och strämningen, den var så
god den där, den var söt på ena
sidan (som legat ner mot malt-
degen) och salt på den andra.

Vid handelsfärder eller andra längre
resor med-fördes inga andra dryc-
ker än brännvin.

Gätkallu, vallpigan hade sin mat
i böim, skinsäcken på ryggen.

I denna hade hon gätkesstjäd, ett
ärske som inte var större än att det
bara rymde smör och messmör
eventuellt smäost för en dag, samt
gätkplasska, träplasska rymmande ett
stop, lagom för en dag den också
alltså. Bröd i bögen.

27. 14. När kvinnorna gingo ut med mat till
karlarna på åkern huro de vanligen maten
dels i knyte av den ovannämnda kudd-
duken, dels i täntur, karg att bära på
ryggen.

Vid fiske bars maten i fisstj. täntur, fiske-fiske-tuta
tutan eller i kunnutin, i kanten. (best. dat.)

Endast vid arbete ute på åkern förde
man med sig dricka i ienä drikk-
flaskur på å djikk - i ienä å ienä all-
va kannu, i en drikkflaska som
det gick i en och en halv kannu, för
större familjer naturligtvis större flas-
ka. Vid fiske bar man även miēon,
mesen, i denna ställdes sedan pissh-
buttär, fiskburkarna.

15. En helt liten matsäck, vanligen en
smörgås, avsedd att bäras i fickan, hal-

DLMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL VÄMHUS
Frå. M 82

lades litin, ta i en litä nidi fikk beta
 så int du bli unggron, ta en smör-
 gås i fickan så du inte blir hungrig.
 (= littmidde
bet.)

16. St barn brukade man djäv uvasst-
mausi, ostmusen, denna kramades ihop
 i ostgrytan och gavs direkt ur handen.

Djäv önrom ann fo kien-ö, ge ho-
nom kan fär smaka = sade man om
 ett barn kom in i en gård och man
 hade något som inte var så vanligt
 framme, t. ex. lanntullen, lanthullen = land n,
 den hulle kom en från en resa åter-
 vändande hade med sig hem. Ja
färd lanntullen bäti Aska, jag har
 fått "lanthulle" i Aska-gården. En äldre
 person fick naturligtvis lanndsujin,
 (utalen: lanut- och lanud- användes
 båda) i stället fär hullen. "Bullen" be-

land n,
bet. 4
Startill:

29 stod vanligen av det pörr i byarna på o-
vanliga knäckebrödet. Marknadsäppli å
marknadsbullen å marknads-karamelli,
marknadsäpplen och marknadsbullen
och marknads-karameller var också nå-
got som man gav åt barnen som kom-
mo in, även till flickorna som man
ville djör-inn nerst, göra in sig hos.
Missmaslotjiv, midsommarlöken som ^{midsommars-}
man köpte på midsommarmarknaden ^{löke (m.}
i dlara ansågs vara en läckerhet. ^{hänvisn.)}
dhan tog den med sig till påbodarna,
och de unga männen skickade några
lökar till sina flickor som varo i
långpåbodarna, dajjur, dajorna an-
vände den som en utmärkt krydda
åti smövrastn, i smårosten.

II. Bordseder.

30. 18. Beteckning för "bårdsbön." kuårds-
böni, bårdsbönen. Det synes ha va-
rit mindre vanligt att man läste
bårdsbön av gammalt. De som läs-
te den, läste blott några ord så tygt
att de som sutto närmast husmor,
det var nämligen endast hon som
läste, knappast hörde vad hon sa-
de. Man satt på sin plats vid bor-
det när man läste, man kan inte
minnas att man knäfallit vid bordet.

19. Det var alltid vanligt, att man ef-
ter mörkrets inbratt, antingen det
gällde morgon- eller aftonmål, satt
framme vid brasan och åt. Diemum
a setid attra osskrävin å jätid grötv
umum kvellda å warmjärar å ström-
mindjin umum diemum a jätid ed

31 firi, man har setat vid den öppna
spisen och ätit gröt på kvällarna,
och "varm potatis" (d. v. s. nykakt så-
dan till skillnad från de uppvärmda
som kallades stiektprärur, stiekt-
potatis) och strömming om man har
ätit det före. När man åt gröt ställ-
des grötgrutan på kanten av den öpp-
na spisen, eller om brasan var
för stor så att det blev för varmt
att ha den där, upö stabbam äti
rör, på huggkubben i vrån. Man
grupperade sig sedan runt omkring
huggkubben, utom på den sidan som
vändes mot brasan, man ville ju
ha gyst i grutan, var och en med
sin skål och sked.
När man på kvällen åt potatis och

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHIUS
Frgl. M 82

39. strömning eller liknande, då åt diem
ino stursäti, då åt man på storsätet,
Helen. Man ställde då sätet framför
spisen, var satt på den ena änden
av sätet, far på den andra, de övriga
familjemedlemmarna på den sida av
sätet som vändes från elden. Pota-
tisen förvarades ino säldi, i sället = ett
mindre säll i vilket man slog upp po-
tatisen ute på gården för att vattnet
skulle få rinna av. Sedan tog man in
sället med potatisen och ställde det i
spisen för att hålla potatisen varm.
Föringgå-di inn å jät inn pörur
swäläs i säldi, skynda dig inn och
ät innan potatisarna svalnar i säl-
let. Strömningen och sawlet jämte
brödet placerades mitt på lingsätet.

Säll m.
(Chino.)

33. När man åt vid matbordet var det endast hushjorden som hade sin bestämda plats, nämligen uppi lillbänken äld uppi stufväströlim attrå kluckan, i tillbänk eller i gullstolen vid morakluckan. De övriga ätande placerade sig utan ordning. Kvinnorna deltog samtidigt i måltiden. Dierna så djikk o bym ät äti rönr, de som gingo på byn, (de fattiga som inhystes turvis i gårdarna i byn, ett dygn åt gången) äto nere i vrån, vanligen höllo de till på det säte de sutto på. De av gårdens gamla som i mer eller mindre grad varo ofärdvögna att sköta sig själva, och därför hade sin bostad i fåhuset fingo sin mat huren dit, där de även förtärde den, sittande i

ULMA 9040. F. Rombo. 1935

DAL. VÄMHHUS

Frgl. M 82

34 sin säng. Det var fördom inget
ovanligt att man flyttade ut sina gam-
la i påhuset, särskilt då de, så djukt
miljö, som gingo emellan- de hystes
turvis av sina närmaste släktingar.
Min pagersman (A. B.) minns ett så-
dant fall för inte så länge sedan,
men då lade sig kommunalrämnden
emellan, det var förbjudet att ha de
gamla i påhuset.

Det var icke endast under de min-
dre måltiderna som männen behålla
huvudbonaden på, nej detta var nå-
got som var helt vanligt även vid
huvudmåltiderna, men de fannos ju
också som hade som regel att ta av
sig huvudbonaden vid matbordet.
Man försökte vänja barnen vid att

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHHUS
Frgl. M 82

35 ta av sig huvudbonaden vid matbor-
det genom att man sade: ta-är di
etto mes du jät, änas pa allt jätä
ñpi etto a di, ta av dig mässan
medan du äter, annars får all mat
upp i mässan åt dig.

20. Det har aldrig varit vanligt att bar-
nen skulle stå vid matbordet. Koro
de för små att sitta för sig själva
fingo de sitta i knä på någon av
de större, när de kunde sitta för
sig själva fingo de sitta atra lill-
buordi, vid lillbordet, även kallat
fällbuordäät, fällbordet, det kunde
nämligen fällas upp så att bildades en
stol med ryggstöd.

21. Varje familjemedlem hade sin sär-
skilda skål och sked. Störrens skål a fad- skäl f.
(hänn.)

36 ras skäl, mors skäl och fars skäl.
Min sagesman i Ekumb. (A. B.) minns
att fars skäl, som ju var den största
och vanligen avlång till formen, var
försedd med bomärke under bott-
nen, mors och barnens skålar voro
också märkta, men min sagesman
minns icke på vilket sätt, men han
minns något om olika många skå-
lar för olika barn, den äldsta av
pojkarne hade en lång skära, den
därnäst äldsta två långa o. s. v. Går
det var med flickornas skålar minns
tyvärr inte min sagesman, A. B. Ekumb.

Efter slutad måltid stäkt dienna
skäli å dyäpt öna nyö lillbängh,
slichade man skålen och lade den
opp och nerränd på lillbänk (A. B.) Ekumb.

ULMA 9040. F. Rombo. 1935

DAL. VÄMHS

Frgl. M 82

Stjēdi släkt diernu i pikkad öna
 upi stjēdkrammlä, skeden slicka-
 de man och stack den upp i sked-
 kramlet. I detta krammet, som hade sin
 plats ovanför bordet på väggen, (man
 hade fördom inget fönster på väggen
 vid bordet) hade var och en av famil-
 jemedlemmarna sitt särskilda hål för
 sin sked, (s. B.) Kumb. Det finns de gam-
 la som än i dag inte äta, om de inte
 få äta med sin speciella träsked. (s. B.)
 I Holen hållr² man före, att man efter
 att ha slickat skålen och skeden, lade
 skeden på bordet samt lade skålen
 upp och ner över den. Barnen använ-
 de i regel runda skålar, kallades för
svarrvadkappär, svarvadkappar. En svarrva v.
 sorts tunnare, målade träskålar använ-
 bet. 1

38 des också av barnen, dessa skålar kallades rysskappär, rysskappar, de kvinnor ryss-kapp som reste i Ryssland på här-arbete förde sådana med sig hem.

Kringglugkappin, rund skål. Avlaungkappin, avlång skål. En del gamla göra gällande att en skål alltid var avlång, medan däremot en kapp alltid var rund, men det förhållande synes icke alltid hålla streck, t. ex. vid uttryck såsom ävlaungkappin, avlång-kapp, då det ju skulle ha betat -skål i stället för -kapp.

Ö de äldsta, nu levandes barn dom användes icke knivar eller gafflar.

Älts-rän skåli, slicka ren skålen, om man inte kom åt överallt med tungan så stygövåd diemur minn tivlinndjinn,

39. så skrapade man med tummen. Man
kröfte tummen så mycket som möjligt
bakåt, och med insidan av tummen
skrapades skalen.

22. Unga gav nu oss en tjyätbit
i fikkom werr å ienn, men umm
i wärum unggungä, så war å fäll
int så nuoga taintjär i, war gav
oss den köttbiten vi pinga war och
en, men om vi wero mycket hung-
riga war det väl inte så nooga tän-
ker jag. Var och en fick sin köttbit
på ett stycke bröd, vilket brödstyc-
ke war och en sedan åt upp.

Köttet äts på så wis, att man tog
hela köttbiten i handen å liet-
nonn gaungg do å do attra pärus,
och liet av en liten bit då och då till

40 potatisen.

Strämning äts till potatis eller bröd på så vis, om man hade mjukt bröd så att det gick att rulla. Man laade in strämningen i brödet och rullade ihop brödet till en lång rulle, kallades sedan strämingsbiten bete m. strämingsbeten. Man brukade även lägga in mosad potatis i denna smörgås. När man bredde smör på smörgåsen användes ett stycke bröd att ta smöret med, var och en fick en klick på sitt brödstycke, sedan fick man göra smörgåsar själv, härvid användes endast tummen till att breda ut smöret med, härav uttrycket tivlingg-gås, tum-smörgåsen. tivlingg-gås

tivlingg-gås

23. Beteckning för "ett mycket belamrat matbord": kuordäät i wäl rügäät,

bordet är alldeles rågat.

Beteckning för "ett allthär tomt mat-
bord": ä i tomt lésä rakskäl itta
huardä iemunt, det här bordet är all-
tid tomt som en hundskäl.

rakskäl

25. Följande handlingar ansågos vara
uttryck för lust på bordskick: te liët
äti pärum, att leta (eller välja) bland
potatis-arna, man fick inte ta en po-
tatis, tycka att den var dålig och lägga
den tillbaka i sättet eller skålen igen.

Te gläup i si jätä, att glupa i sig
maten, äta glupskt. Te slaffs i si
lésä huottu, att slaffsa i sig som
en gris = äta med ett slaffsande ljud.
Ann po-nt tesska der ann jät, man
får inte smaska, när man äter, ä i
lésä ann ädd afft iett dūsn smöhuotta

läska v.,
bet. 3

48 attra buärddi, det är som om man
hade ett dussin smågissar vid bor-
det. Te mät sämlä å äss minn jätä,
att äta för mycket savel och slösa
med maten = att t. ex. ta för tjocka
skal av potatisen när man skalar den,
eller att leva strömmingen och inte
äta upp huvudet på denna, att bryta
av brända kanter på bröd å liev
skrokka, och lämna hårda kanter. Te
bräka å wa vuäsiden meo ann jät,
att bräka och vara odygdig när man
äter.

ödsä v.

Man borde icke ropa när man ätit
ty å i läikn lyött te rypå så te
frätå, det är lika fullt att ropa som
att frata. Om man kommit ossans
med någon och vill ge honom igen

43 för "gammal ast" så sade man: | i ska
allt djäv önom i så ann ripä wid ä, jag skall allt ge honom jag så
att han rapar wid det = d. v. s. så att
han får riktigt nog. Hålev.

vid
prep., bet.
6.

26. Beteckning för "att vila efter dagens
huvudmåltid:" vail-middag, vila mid-
dag; sov man när man vilade sig hette
det sävå-middag, sava middag.

Någon bestämd tid för middagsvilan
hade man icke. Tälthjonet gjorde mid-
dagsvilan lagom lång genom att sova
tills kreaturen reste sig och han lå vak-
nade av skällorna.

27. Om man kom in i en gård under
det att de innevarande hälla måltid, så
hålsade man på vanligt sätt, varefter man
gärna tillade några ord såsom t. ex.:

ULMA 9040. F. Rombo. 1935
DAL. VÄMHUS
Frgl. M 82

Äld diemm o å jätå s.o jär å, håller
man på och äter så här? Eller äld diemm
å fuöl si so jär å, håller man på
 och föder ^{äter} sig så här? = fuöl si använ-
 des här i betydelsen "äta".

Så adv.,
bet. 2

Var å no launggwägåd främmand lång-väga
så kam mäs åt, så fikke diemm a!
fäll setts si å jätå av dyö så wär,
 var det något långväga främman-
 de som kam när man höll på att
 äta, så fingo de väl sätta sig och
 äta av det som var. En person
 från samma by eller samma soc-
 ken blev naturligtvis aldrig bjuden på
 mat.